

Roskilde Domkirkes Ydre i det 16. Aarhundrede.

Af Vilh. Lorenzen.

For nogen Tid siden blev Kunstmusæets Direktør, Dr. Karl Madsen, i Münchens Nationalmusæum opmærksom paa en gammel Tegning af Roskilde By, set fra Nord, med Domkirken knejsende højt over Byen paa Bankens Top.

Billedet, paa hvis Bagside staar: Roschildia, er tegnet med Pen paa Papir, i graa, graabrun, graagrøn og rødlig Tone. Størrelsen er 39×20 cm. Hvem der har tegnet det, vides ikke, ej heller, hvorledes det er kommet til München. Med Hensyn til Tiden for Billedets Tilblivelse kan det foreløbig i al Almindelighed fastslaaes, at det er tegnet, før Christian IV gav Domkirkens Taarne de nuværende høje, spidse Spir. De blev, som bekendt, opsatte 1635. At Christian IV's Kapel, der blev opført 1613—20, ikke ses paa Tegningen, er mulig kun, fordi det ikke har gjort sig tydeligt gældende fra Kunstnerens Standplads, men der ligger dog heri en Antydning af, at Tegningen er ældre end 1620.

Den gør ikke Indtryk af at være en »topografisk« Teg-

ning, med omhyggelig Gengivelse af Terrænforhold, af Bebyggelsen som Helhed og de enkelte Monumentalbygninger, af den Art, Datiden elskede og udgav i store Samlerværker, hvoraf det mest kendte er Braun's Theatrum urbium Europæ, der udkom i Slutningen af 16. Aarh.

I og for sig laa den Tanke ret nær, at det her kunde dreje sig om et Bidrag til denne Serie Prospekter af europæiske Byer, men Tegningen passer aldeles ikke ind i en saadan Ramme. Det var direkte fortællende Skildringer, man forlangte, som den i Teknik og Stil beslægtede, højst interessante Tegning af Helsingør fra 16. Aarh.s Slutning, der nu findes i vort Nationalmuseum.

Roskildetegningen er mere artistisk og har mere Karakter af Landskabsstudie. Det er mindre Domkirken og Byen som saadan, der har interesseret Kunstneren, det er den stigende Skrænt med de mange Træer, hvorimellem Hustage og Kirketaarne rager op, og hvor den høje og lange Kirke — som den Dag i Dag — er det samlende og centrale i Billedet. Tegningen viser os en Kunstners — ganske vist ikke nogen særlig aandfuld Kunstners — Opfattelse af Roskilde Købstad, som den har aabenbaret sig for ham en Sensommerdag, da han Nord fra har nærmet sig Byen og omtrent paa Agneteklosterets Grund er standset paa sin Vandring, fængslet af det skønne Syn.

Er det saaledes ikke det topografiske i videnskabelig Forstand, der har interesseret ham, har han dog, saavidt man kan skønne, søgt at faa alt med, der var af væsentlig Betydning for at karakterisere Byen, saa ingen behøver eller behøvede at tage fejl af, at det netop er denne bestemte By, Tegningen skal forestille. Kunstneren vilde ogsaa være en daarlig Repræsentant for sin Tid, hvor troværdig Gengivelse af Virkeligheden var en Hoveddyd, hvis han ikke bestræbte sig for at tegne saa korrekt, som Hensigten med Billedet krævede og hans Ævner tillod. Med Smaating har han ikke taget det saa nøje; i alt Fald maa Huset i Forgrunden til Højre undvære sine Vinduer. Mere end et Skitsebogsblad er der da her ikke Tale om.

Men som det ældste Billede af Roskilde — og først og fremmest af Domkirken — og netop fordi det er saa lidet tendentiøst og saa naivt oprigtigt, har det sin ganske overordentlige Interesse.

Uden synderlig Indhegning bugter Frederiksborgvejen sig ind imod Købstaden og bliver borte imellem store, skyggefulde Træer. Op ad denne skønne Skrænt ligger Huse spredt hen over det hele; der har kun været tynt bebygget her til denne Side, og Huse og Hytter bliver næsten borte mellem frodige Haver. De Tider var allerede dengang forbi, da Roskilde By i den katholske Kirkevældes Dage strakte sig helt ned mod Skræntens Fod, ned mod St. Agneteklosterets Mure. Og allerede da har St. Ibs gamle Kirke ligget temmelig ensom og forladt. Interessant er det, at Kirken her er gengivet med Taarn, prydet med Top- og Sidepinakler og af sengotisk Karakter. Efter denne Fremstilling at dømme synes Kirken allerede dengang at have mistet sit Kor.¹⁾

Byens Silhuet beherskes af Domkirken; til Venstre for den ses et Taarn, øjensynlig St. Laurentii, og yderst ude skimter man — tæt ved Tagene af en større Bygning, der mulig kan være Sortebrødreklosterets Afløser, det nuværende adelige Jomfrukloster — en gaadefuld kirkeagtig Bygning med Taarnet i Øst. Kan dette være den forlængst forsvundne St. Mikkel's Kirke, der stod endnu i Slutningen af 16. Aarh., og i hvis Taarn man havde op hængt Klokken fra den forstyrrede Graabrødrekirke i Nærheden?²⁾

Størst Interesse knytter sig selvsagt til Gengivelsen af Domkirken. Den har endnu sin skønne Gavlkran over Koromgangen, tilligemed andre Stiltræk arvet fra den forlængst forsvundne Kathedral i Arras i Nordøstfrankrig; overhovedet er Kirkens Østparti det mest galliske Værk i vor Middelalderarkitektur.³⁾ Til

¹⁾ Jvf. Grønvold: Fred. V's norske Rejse, 1749. — J. B. Løffler: Sjællands Stiftslandsbykirker, p. 17.

²⁾ Kanceliets Brevbøger 1571—75, p. 666.

³⁾ Vilh. Lorenzen: Roskilde Domk. og Korpartiet af Kathedralen i Arras i: Festskrift til Johs. C. H. R. Steenstrup. 1915.

Tegningen her knytter sig den Interesse, at Gavlkransen, som man tidligere var tilbøjelig til at mene forsvandt ved Branden 1443¹⁾, har prydet Kirken langt længere op i Tiden. Man faar en uhyggelig Mistanke om, at det er selve Kristian IV, der har Gavlkransens Fjærnelse paa sin Samvittighed.

Den udpræget gotiske Tagrytter over Korsskæringen maa være den, der opførtes efter den store Brand og har knejset paa sin Plads, da Biskop Oluf Mortensen 1464 atter kunde indvi Kirken til Menighedens fulde Brug.

Endelig viser Tegningen, hvordan Taarnenes Afslutning var før 1635.

Unægtelig virker det noget overraskende at se, at denne i hele Opbygningen ellers saa elegante Kirke, med den ranke Rejsning, igennem mere end hundrede Aar har maattet nøjes med disse landsbyagtige, kamtakkede Taarntage. Thi det er jo netop den fra vore sengotiske Landsbykirker velkendte Type, der møder os her. Paa brede, svære Taarne virker den saa selvfølgeligt og smukt, men her, paa de høje, slanke Taarne, der med deres Stræbepiller fordrer en stærkt stigende Afslutning opadtil, er Saddeltaget umotiveret og forsimples kun Kirken. Den lille Tagrytter over søndre Taarn gør ikke Sagen bedre.

Denne Tagrytter, der bestaar af et Arkadestokværk med Ballustrade, dækket af et kuppelagtigt Spir — et Renæssancesidestykke til den gotiske Tagrytter over Korsskæringen — er bleven til ved visse Reparationer og Byggearbejder, der vides at have fundet Sted 1567.²⁾

Dette Aar omtales i Domkirkens Regnskaber »spiren paa tornit«, og dette kan kun være den lille Tagrytter paa søndre Taarn. Og netop 1567, eller kort før, maa Tagrytteren være sat op — efter Spirtypen kan den heller ikke godt være meget ældre; thi 1567 blev Hans Rokkemager beordret til at hænge »den lille Klokke...

1) J. Kornerup: Rosk. Domk., opmaalt under Ledelse af H. B. Storck, 1909.

2) Steen Friis: Rosk. Domk.s Regnskaber 1567. Ny Kirkeh. Saml. V, p. 401 ff.

som segeren slaar korthet (Kvarter) paa«, op i Spiret. Det Sejerværk, der her er Tale om, var dengang nyt, og der var til dets Forfærdigelse medgaaet store Mængder bl. a. af Jærn og Hampeliner, som Regnskabet gør omstændeligt Rede for.

Dermed er ogsaa givet, at Tegningen først kan være bleven til efter 1567.

Men hvornaar havde Kirkens Taarne faaet deres Saddeltage?

Det søndre Taarns Overdel blev, som det synes, færdig i Aarene omkring 1300, det nordres øverste Stokværk maa være bleven ommuret efter den store Ildsvaade, der overgik Kirken 1443, »da Blytaget og Taarnenes Tage« brændte. I sin Afhandling »Hvorledes saa Roskilde Domkirkes Spir ud før 1635«¹⁾ gaar J. Kornerup ud fra, at Kirken efter Branden har faaet den Afslutning opadtil, den beholdt, til de nuværende Spir blev sat op. Det er muligt; men man har dog nogen Vanskelighed ved at tro, at disse tarvelige, sengotiske Gavle skulde være sat op allerede i Midten af 15. Aarh., samtidig med at saa smukke og kultiverede Bygninger som Helligtrekongers Kapel og det saakaldte Oluf Mortensens Vaabenhus blev opførte. Snarere maa man antage, at Taarnene først er bleven gjort færdige meget sent og samtidig med at Klokkerne, en fra 1508 og to fra 1511, i Johan Jepsen Ravensbergs Bispetid, blev ophængte.

Kønne var disse Taarntage ikke, og Renaissancetidens Mænd kunde ikke have meget tilovers for dem. Allerede Frederik II vilde da ogsaa sætte to Spir paa Domkirken, men først Sønnen — Danmarks største og berømteste Bygherre — gjorde Alvor af det og gav Roskilde Domkirkes to Taarne den festlige vertikale Afslutning opefter, deres Arkitektur kræver, de forvovent slanke Spir, der hører uadskilleligt med til Roskilde Domkirke, som vi alle kender den og holder af den.

¹⁾ A. f. n. O'dk. XXIII, p. 29 ff.